

C) LA POLÍTICA I LA PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTIQUES

NORMALITZACIÓ, CODIFICACIÓ I COMPLEXITAT SOCIOLINGÜÍSTICA. ORALITAT I ESCRITURA A L'ALGUER: UNA RELACIÓ DIFÍCIL*

Enrico Chessa**

Resumen al final del artículo.

The abstract can be found at the end of the article.

L'alguerès és, per raons de caràcter diferent, la varietat més distant i diferenciada dins del domini lingüístic català. Des d'un punt de vista estrictament fonètic, fenòmens com ara la metàtesi (pobre > probe), el rotacisme (vida > [víra]), l'assimilació (pedra > perra), la despalatalització (any > [án]), etc. fan de l'alguerès un dialecte del català ben peculiar. D'altra banda, les dades sociolingüístiques més recents ens informen d'un procés de substitució lingüística en fase molt avançada. El català ja ha deixat de transmetre's de pares a fills, l'italià és la varietat dominant en gairebé tots els contextos comunicatius, i, consegüentment, les competències (entre les generacions més joves) són mínimes o, en molts casos, nul·les.

El planificador, a l'hora de posar en marxa un procés de normalització lingüística a l'Alguer, cal que tingui en la justa consideració les dues qüestions suara esmentades; altrament, s'arrisca al fracàs —total o par-

---

* Aquesta és una versió revisada, corregida i ampliada de l'article «Language planning in Alghero (Sardinia): when standardization becomes problematic», publicat a: ABEL *et al.* (2006) *Multilingualism across Europe: Findings, Needs, Best Practices*. Bolzano/Bozen: Eurac Research. La versió de l'article que teniu a les mans ha estat possible gràcies al suport del Ministeri d'Educació i Ciència, projecte d'investigació HUM2006-13621-C04-01.

** Enrico Chessa, investigador a la Universitat Autònoma de Barcelona i estudiant de doctorat a la Queen Mary University of London. e.chessa@qmul.ac.uk.
Data de recepció de l'article: 3.06.2008; data d'avaluació: 27.06.2008; data d'acceptació de la versió final: 8.07.2008.

cial— del procés. I això vol dir que l'assoliment de la *plena* recuperació de l'alguerès no es podrà realitzar si no es planifica en funció de les condicions sociolingüístiques existents.

Amb aquest article ens plantejem, per tant, la necessitat d'elaborar estratègies normalitzadores que no prescindixin d'una anàlisi atenta del context. Ens cenyim en un aspecte molt puntual del procés de normalització —la codificació—, tot posant de manifest les repercussions que l'escriptura pot tenir en la parla col·loquial. Això és, els nouparlants (els parlants que no tenen l'alguerès com a llengua inicial) podrien tenir dificultats a reconèixer els nombrosos desajusts que es donen entre sons i grafia normativa, a causa de la poca familiaritat amb la varietat oral. Així, el sistema fonològic de l'alguerès corre el risc de ser alterat per la pressió que el sistema ortogràfic exerceix sobre la llengua parlada, allà on els grafemes normatius no s'ajustin plenament als fonemes de la parla col·loquial.

Les peculiaritats lingüístiques i sociolingüístiques de l'alguerès imposen, per tant, un nou discurs a l'entorn de la normalització i, en concret, del procés de codificació. Aquí, s'intenta tornar a encetar el debat a partir de dues propostes normalitzadores contraposades: 1) aplicar les normes ortogràfiques catalanes o bé 2) adoptar una ortografia fonèmica que s'ajusti més a les característiques de l'alguerès.

Paraules clau: codificació de l'alguerès; principi fonèmic (intradialectal) *vs.* principi etimològic (interdialectal); alfabetització; ecosociolingüística.

Sumari

1. Introducció
    - 1.1. Normalització i especificitats contextuais
    - 1.2. Abast de l'article
  2. El problema
    - 2.1. Normalització a l'Alguer i complexitat sociolingüística
    - 2.2. Sons i grafia
    - 2.3. Alguns exemples explicatius
  3. Propostes
    - 3.1. Ús de la grafia italiana
    - 3.2. Ús de la grafia catalana
  4. Conclusions
- Bibliografia

1. Introducció

1.1. Normalització i especificitats contextuais

El contacte de llengües pot tenir repercussions diverses: préstecs lèxics, canvis més o menys substancials dels paradigmes morfològics de les varietats involucrades, la creació d'un pidgin, etc. (vegeu Winford, 2003). Al marge de les modificacions estructurals, el desenllaç del contacte és, però, en la majoria dels casos, la *substitució lingüística* (Hoffmann, 1991: 158). Això és, la penetració de la varietat dominant, o al·lòctona, en els àmbits d'ús que abans pertanyien al codi subordinat, o autòcton, com l'italià i l'alguerès, respectivament, en el cas que aquí s'analitza (Bastardas, 1996: 107-123).¹

Tanmateix, en el si de la comunitat, sempre es pot palesar alguna forma de lleialtat lingüística (Weinreich, 1953: 99), resultat d'unes clares actituds de resistència al canvi de llengües. La qual cosa comportarà que, o bé des de les institucions públiques o bé des de col·lectius de la societat civil, s'arribi a emprendre decisions (en termes d'estratègies) per oposar-se al retrocés lingüístic. I això vol dir que la comunitat, davant d'una situació de substitució, podria posar en marxa un procés de *normalització lingüística* per tornar a donar vitalitat a la varietat amenaçada.² El repte del normalitzador serà, en aquest cas, el

1. Aquí ens referim només als processos de substitució lingüística per subordinació política.

2. Fem servir el terme *normalització* de manera prioritària, respecte al corresponent d'origen anglosaxó *planificació*, perquè té més ús en la tradició sociolingüística catalana, on es va originar l'any 1965

de construir les condicions necessàries que assegurin la plena normalitat lingüística de la comunitat subordinada (Bastardas, 1988: 187).

La *normalitat* no és, però, unívoca sinó que depèn dels objectius que s'hagi fixat el planificador en cada cas concret (Montoya, 2006: 16-17). I això perquè tota realitat sociolingüística presenta unes característiques pròpies que impliquen uns objectius i unes estratègies particulars. Així, doncs, la recuperació del català a l'Alguer no es podrà dur a terme d'acord amb les mateixes pautes normalitzadores que se segueixen, posem per cas, per a la recuperació del català a la Catalunya del Nord, atès que es tracta d'ecosistemes lingüístics que requereixen plantejaments diferents.

Comptat i debatut, definirem la normalització en els termes següents: *a*) és un procés intencional (rarament té lloc de forma espontània); *b*) té com a finalitat última la *plena* recuperació de la llengua subordinada, i *c*) objectius i estratègies es definiran d'acord amb la realitat sociolingüística en què s'opera. I val a dir que el punt *b* (la plena recuperació) només es podrà assolir si la normalització s'ha dut a terme en funció de les condicions sociolingüístiques existents. Fóra efectivament estèril «dissenyar *solucions hipotètiques* al marge de les *realitats particulars*. Cal, al contrari, dissenyar els models a partir de la realitat concreta» (Mollà i Viana, 1991: 105).

Ara bé, igual que la normalitat, la plena recuperació tampoc no pot ser unívoca: el seu significat adquirirà matisos diferents en funció de les diferents situacions sociolingüístiques. Quant al cas concret de l'Alguer, entendrem com de *plena recuperació* l'assoliment de dos grans objectius: 1) la recuperació de l'ús *espontani* i *natural* de l'alguerès col·loquial (i, consegüentment, la recuperació de la transmissió intergeneracional), *al marge del fet que la comunitat faci servir una varietat estàndard per a les comunicacions formals escrites*; 2) que, tanmateix, la possible vehiculació de la varietat estàndard no perjudiqui i/o modifiqui *de manera substancial* l'ús i/o l'estructura de l'alguerès col·loquial. Tot resultat normalitzador que no compleixi amb l'assoliment d'aquests dos objectius bàsics no

---

(vegeu ARACIL, 1982: 23-38). Tanmateix, si bé els dos termes tal vegada es consideren sinònims (vegeu MONTROYA, 2006: 12-17), cal no perdre de vista que la planificació, tal com l'entén Haugen (1959; 1966a; 1966b; 1972; 1983), se sol identificar més aviat amb els processos d'estandardització. I cal remarcar que la finalitat última d'un procés d'estandardització és la creació d'una varietat que superi la diversitat dialectal (l'estàndard, precisament) per ser usada (a nivell escrit) en els àmbits formals. La normalització, en canvi, té com a finalitat última la recuperació de la llengua subordinada en el seu conjunt. Dins d'aquest marc, l'estandardització es converteix per tant en una fase (important, això sí) de la normalització, i l'estàndard en un mitjà al servei del procés de recuperació lingüística (MOLLÀ i VIANA, 1991: 101-122).

es podrà avaluar, pel que fa al cas alguerès, en termes d'èxit. I afirmem això, primer, perquè el català de l'Alguer és fonamentalment una varietat col·loquial (així el perceben els seus parlants) i, segon, perquè un dels pressupòsits de l'estàndard és que aquest ha de ser respectuós amb les altres varietats.

1.2. Abast de l'article

Amb aquest article ens plantejem la necessitat d'elaborar estratègies normalitzadores a l'Alguer que no prescindixin d'una anàlisi atenta del context. Argumentarem, per tant, que tot procés de normalització que no s'ajusti al marc sociolingüístic existent tindrà poques oportunitats d'assolir la plena recuperació de l'alguerès. I el nostre raonament pren cos a partir de l'anàlisi de l'actual política lingüística, la qual es concentra en la vehiculació del codi escrit (retolació pública, pàgines web, revistes, material de suport escolar, etc.), més que no pas en l'encoratjament de les habilitats emissores orals. Ras i curt, el procés de normalització a l'Alguer es fonamenta en el principi en virtut del qual la vehiculació de la varietat estàndard en les comunicacions institucionalitzades assegurarà, tard o d'hora, la plena recuperació de l'alguerès (Bastardas, 1991: 46).

Ara bé, aquest enfocament de dalt a baix, que sens dubte és adequat en altres contextos, en el cas de l'Alguer planteja dues qüestions. La primera, més general, és relativa a la seva eficàcia, això és, a les repercussions que l'ús formal i escrit de la llengua pot realment tenir en les converses individualitzades. ¿Els parlants haurien d'utilitzar més l'alguerès només pel fet que ara és més present en les comunicacions institucionalitzades? ¿On poden adquirir les competències orals, si ja no existeixen xarxes socials catalanoparlants denses que actuïn de massa crítica amb vista a un major ús de la varietat col·loquial?³ Perquè és del tot evident que «si no hi ha pràctica de l'expressió és molt probable que mai no s'arribi a dominar fluidament i còmodament un codi» (Bastardas, 1993: 87) i que, per tant, els parlants deixin d'utilitzar-lo.

La segona qüestió, en canvi, es planteja a partir del pressupòsit hipotètic que l'actual procés de normalització tornarà a donar (un mínim de) vitalitat a l'alguerès. És a dir, que la seva vehiculació en les comunicacions institucionalitzades tindrà repercussions positives en la parla col·loquial i l'alguerès tornarà a ser llengua d'ús oral més o menys generalitzada en el si de la comunitat de

3. Vegeu CHESSA (2003; 2007; 2007b); i, per a qüestions generals sobre xarxes socials, LESLEY MILROY (1980; 1987) i MILROY i MILROY (1997).

parlants. A partir d'aquí, ens interrogarem sobre un aspecte molt puntual: les modificacions estructurals que es podrien produir a causa de la pressió que el sistema ortogràfic de base etimològica exerceix sobre la llengua parlada.⁴ O, vist d'una altra manera, posarem de manifest les problemàtiques que es donen a causa d'una ortografia poc fonèmica, això és, quan no sempre es dóna una relació biunívoca entre grafemes i fonemes (vegeu Mosterín, 1981: 11-65 per a la definició d'*ortografia fonèmica*).

Per poder articular les nostres consideracions, basarem el nostre raonament en la hipòtesi que el procés de normalització, tal com s'ha concebut fins ara, només té tres possibles sortides. Això és: 1. No s'assoleix cap dels objectius, tal com s'han definit més amunt, i el procés de substitució arriba a la seva fase final amb l'extinció de l'alguerès; 2. No s'assoleix cap dels objectius, però la varietat estàndard seguirà tenint vitalitat, en un grau molt formal i entre grups reduïts d'intel·lectuals (estudiosos de la llengua, principalment). 3. S'assoleix el primer dels dos objectius, però no el segon: el sistema fonològic de l'alguerès és alterat per la pressió que la varietat estàndard exerceix sobre la llengua parlada. Així, doncs, en cap cas no s'assoliria la plena recuperació de l'alguerès.

Aquí, estudiarem la darrera sortida de manera prioritària. Ens cenyirem en aspectes relatius a la codificació i enfocarem l'anàlisi al voltant, d'una banda, dels desajusts que es produeixen en alguerès entre sons i grafia etimològica i, de l'altra, de les repercussions que això pot tenir en la parla col·loquial. Concretament, intentarem explicar un possible canvi substancial i abrupte de l'estructura fonològica de l'alguerès a partir de la pressió que el sistema ortogràfic exerceix sobre la llengua parlada, allà on els grafemes normatius de base etimològica no s'ajustin plenament als fonemes de la parla col·loquial. Conclourem, però, que el problema no és el sistema ortogràfic en si —totes les varietats (algunes més que d'altres) presenten inconsistències graficofonèmiques— sinó l'absència de xarxes socials catalanoparlants i, per tant, les poques possibilitats que els algueresos tenen de relacionar-se en alguerès i familiaritzar-se, així, amb la llengua parlada.

---

4. Quan parlem de modificacions estructurals a causa de la pressió del sistema ortogràfic sobre la llengua parlada, ens referim fonamentalment al reajustament de la distribució fonològica i a la reestructuració de part del lèxic.

2. El problema

2.1. Normalització a l'Alguer i complexitat sociolingüística

Tal com hem anat insinuant en l'apartat introductori, les estratègies per a la recuperació de l'alguerès es despleguen a partir d'un patró de normalització clàssic: per un costat, es plantegen qüestions relatives a la *codificació*, mentre que, per l'altre, s'elaboren estratègies amb vista a l'*extensió de l'ús* (Scala, 2003: 14-22).⁵ Pel que fa a la grafització (l'aspecte de la codificació que aquí més ens interessa analitzar), s'ha seguit el criteri (aparentment) més pertinent: l'adaptació de la varietat algueresa a la grafia de base etimològica catalana (vegeu Bosch, 2001, 2002: 140; IEC, 2003; Scala, 2003). Quant a l'extensió de l'ús, la norma és pensada especialment per a l'escola, per a la redacció de publicacions locals, per a la literatura, etc. Això és, la realització d'un *estàndard d'àmbit restringit* que hauria de servir com a model útil per a l'ensenyament, per vehicular missatges escrits de tota mena (rètols, comunicacions oficials públiques, articles periodístics, etc.), i per comunicar (en l'àmbit formal i a nivell escrit, hom suposa) amb la resta de catalanoparlants.

Ara bé, ja hem esmentat que no hi pot haver plena recuperació de l'alguerès a partir d'una política lingüística tan basada en la vehiculació de la varietat estàndard i —afegim ara— en l'ensenyament, si la comunitat no disposa d'una massa crítica de parlants que actuïn de dinamitzadors lingüístics. O bé, si no és que es creen les condicions perquè els pocs catalanoparlants que encara queden compleixin la funció de nucli lingüístic propulsor. I també hem esmentat que la nostra especulació es fonamenta en la lectura de les dades sociolingüístiques més recents (Chessa, 2007; Querol, 2007), a partir de les quals, precisament, es desprèn que les xarxes socials catalanoparlants tendeixen a afeblir-se o, fins i tot, a desaparèixer. I això significa que no es donen les condicions perquè els nouparlants (és a dir, els parlants que no tenen l'alguerès com a llengua inicial) puguin adquirir la màxima competència comunicativa i, sobretot, les capacitats per mantenir converses en alguerès col·loquial en situacions informals, quotidianes.

5. Els processos de normalització solen dividir-se en dues grans fases: la *codificació* i l'*extensió de l'ús* (BASTARDAS, 1988: 190-2; 1991; 1996: 96-104). D'una banda, es plantejaran qüestions merament lingüístiques relatives a l'ortografia (grafització), a la gramàtica (gramaticalització) i al lèxic (lexicalització), i el resultat final serà la creació d'unes normes prescriptives que els parlants hauran de seguir a l'hora d'utilitzar el codi en situacions formals (en la seva forma escrita). De l'altra, en canvi, s'hauran de crear les condicions perquè la varietat ara codificada pugui realment disposar d'uns espais d'ús concrets. La vehiculació de la norma en les comunicacions institucionalitzades (escrites) donarà origen a la varietat estàndard i, si les condicions són favorables, el seu valor simbòlic i funcional podria tenir repercussions en les interaccions informals orals (vegeu BASTARDAS, 1991).

El cert és que a l'Alguer no hi ha un nucli propulsor catalanoparlant que representi la continuació natural d'un ús oficial de l'alguerès (a l'escola, a l'Administració pública, etc.). I val a dir que la majoria dels algueresos no tenen possibilitats reals d'entrar en contacte, i per tant de familiaritzar-se, amb la parla col·loquial, mentre que, paradoxalment, sí que es familiaritzen amb la varietat estàndard (escrita). La plena recuperació lingüística n'és així la perjudicada, ja que, per bé que el català torni a ser llengua d'interacció al carrer, l'estructura fonològica de la varietat algueresa podria quedar modificada de manera substancial. I això perquè la gestació de les competències orals dels nouparlants no es donaria en la base del contacte amb parlants nadius, sinó més aviat de manera formal.

2.2. Sons i grafia

Ja esbossada a grans trets la situació sociolingüística, podem passar ara a definir el problema més de l'àmbit lingüístic: els nombrosos desajusts que tenen lloc entre sons i grafia normativa de base etimològica, a causa dels canvis fonètics i fonològics que s'han produït en alguerès al llarg dels anys (vegeu, per exemple: Chessa, 2008; Corbera, 2003). En termes concrets, això vol dir que manca aquell criteri, que Mosterín (1981: 33) anomena *de facilitat*, en virtut del qual un mateix fonema està sempre representat per la mateixa lletra i una mateixa lletra sempre representarà el mateix fonema. Així, en alguerès, la lletra *d*, per exemple, pot representar tant el fonema /d/ ('dia', 'dolor') com el fonema /t/ ('vida', pronunciat /víra/); o bé la lletra *l* que també representa el fonema /t/ ('plorar' pronunciat /prurá/), a més, òbviament, del fonema /l/ ('alt'). O, encara, el grafema *ny* que pot representar tres fonemes diferents (/n/ 'any' pronunciat /án/, /ɲ/ 'punyal', i /m/ 'codony' pronunciat /kuróm/). Mentre que, com a contrapartida, la lletra *n* també representa el fonema /n/ ('anar') i la lletra *m* el fonema /m/ ('menjar').

Aquesta situació, caracteritzada, d'una banda, per la *polifonia dels fonogrames* (això és, el fonograma transcriu fonemes diferents en diferents contextos) i, de l'altra, per la *poligrafia dels fonemes* (això és, a un sol fonema li corresponen diversos fonogrames), no pot no dificultar la lectura de l'alguerès i consegüentment confondre'n la pronúncia. Concretament, la qual cosa vol dir que als (nou)parlants els costarà treball reproduir els sons de l'alguerès col·loquial tal com ho faria un parlant natiu, atès que l'*input* lingüístic majoritari els arriba a través de missatges formals escrits. Però, sobretot, cal evidenciar que els algueresos s'han familiaritzat amb el sistema ortogràfic de l'italià (estudien en

italià, llegeixen els diaris en italià, omplen els formularis en italià, etc.), i que, per tant, tendeixen a traslladar a l'alguerès les relacions graficofonèmiques tal com es donen en italià, que disposa d'un sistema d'escriptura que s'acosta bastant a l'ideal d'ortografia fonèmica.

Consegüentment, la representació gràfica d'algunes tires fòniques de l'alguerès podria ser fàcilment mal interpretada. Així, Scala (2003: 11) evidencia clarament el problema en els termes següents:

«És sempre estat difícil escriure, amb la grafia deguda, l'alguerès dirigit únicament als algueresos. Les seues característiques fonètiques, sobretot, i l'habitud de llegir-lo escrit prevalentment en grafia italiana poden desorientar un lector ocasional. És complicat, per qui no hi sigui habituat, reconèixer fàcilment metàtesis, rotacismes, assimilacions, despalatalitzacions, epèntesis, reduccions, vocals paragògiques i/o eu-fòniques, etc., normals en la llengua oral, de paraules com *processó, buidar, pedaç, ple, saludar, dormir, a lluny, anys, li, veuen, la iglésia, amb, Mont Girat*, etc.: realment costa un bon esforç de llegir-les naturalment i també, a voltes, de comprendre el que volen diure. I és també complicat donar una grafia catalana científicament rigorosa a sardismes o altres barbarismes que són ja part integrant de la nostra variant.»

Així, per exemple, en l'eslògan «Cap d'Any a l'Alguer», utilitzat per atreure turistes durant el període nadalenc, la representació gràfica de l'oclusiva bilabial sorda en el mot *cap*, l'apostrofació de la preposició *de*, i el dígraf final *-ny* són la causa d'una «deformació fonètica», que sembla que és força generalitzada.⁶ Així, el que hauria de ser, d'acord amb la pronúncia d'un parlant natiu, [ˈkaðeˈanaraˈŋe], s'ha transformat en [ˈkapˈdaniˌalaˈŋe] (i semblants), per transposició de les relacions graficofonètiques de l'italià. També és significatiu que el nom d'un carrer —*via Cravellet* [sic] ([kravaˈlet])— és generalment conegut pels algueresos com *via* [kraveˈllet] o [ˈkravellet], atès que la grafia *-ll-* en italià representa un so geminat [ll] i no pas el palatal [ʎ], i la *e* àtona, que en alguerès —tret d'alguns casos aïllats— passa sempre a [a], es llegeix com a [e].⁷ De la mateixa manera, el topònim *Calabona* ([karaˈβona]) s'ha consolidat en

6. Entenem com de *deformació fonètica* l'estadi anterior a la reestructuració fonològica, la qual té lloc un cop les noves variants d'alguns parlants s'imposen sobre les velles d'alguns altres —per acomodació durant les interaccions cara a cara— i es consoliden en la parla col·loquial de la comunitat en el seu conjunt (per a qüestions relatives al canvi lingüístic, vegeu: BRIGHT, 1964; FISHER, 1964; LABOV, 1966, 1978; MILROY, 1980; PENNY, 2000; TRUDGILL, 1974).

7. Cal notar com també es pot donar el problema invers. Allò que, d'acord amb l'ortografia etimològica, hauria hagut de ser *Clavellet* (pseudònim d'Antoni Ciuffo, intel·lectual alguerès de comença-

[kala'βona] (entre les noves generacions) en virtut també d'una reinterpretació de la *-l-* intervocàlica, que en italià es manté com a líquida mentre que en alguerès passa a [r] per rotacisme.

Si bé els exemples suara esmentats no són la mostra d'un treball de camp sistemàtic (es tracta, de fet, d'observacions ocasionals de l'autor), tanmateix ens indiquen una tendència cap al que hem anomenat *deformació fonètica*, que té lloc a partir de la reinterpretació dels signes gràfics.⁸ La deformació fonètica no és res més que el punt de partida d'un procés de canvi lingüístic que es manifesta amb la presència de variants en competició. Així, la representació gràfica del mot *vida*, per exemple, pot induir el (nou)parlant a llegir-lo [víða] i no [víra], tal com, en canvi, sol donar-se en la parla col·loquial espontània. Els dos sons ([ð] i [r]) entren així en competició i s'alternaran en la parla tant de la comunitat en el seu conjunt (parlants grans d'edat que utilitzen [r], generacions més joves que empren [ð]) com en la d'un mateix parlant, que potser utilitzarà una forma ([ð]) en situacions formals i l'altra en les més informals). Al final, una de les dues (la que té més pes demogràfic, la més prestigiosa, etc.) s'imposarà sobre l'altra i es consolidarà en el si de la comunitat en el seu conjunt.

I com, en part, ja s'ha esmentat, les raons al darrere del fenomen de la deformació fonètica són fonamentalment tres: 1) la poca familiaritat que els parlants tenen amb l'alguerès col·loquial —resultat de la progressiva desaparició de xarxes socials catalanoparlants—; 2) l'habitud a associar determinats signes gràfics amb determinats sons —resultat de l'escolarització en italià—; i, en part, 3) la familiaritat que els algueresos van adquirint amb el català de base central —resultat de la creació d'un nou mercat lingüístic català (vegeu, per aquest últim punt: Chessa, 2007: 52-55).

És obligatori recordar, però, que totes les llengües segueixen una dinàmica de reajustament estructural que és inevitable quan els seus parlants entren en contacte amb la norma escrita (Bibiloni, 2004: 17). Efectivament, si bé l'estandardització és un procés que afecta principalment l'escriptura, l'ortografia que s'hagi adoptat podria tenir repercussions en la fonologia de la varietat oral (Joseph, 1987: 65-68; Penny, 2000: 195). Així, en el cas de l'hongarès, una única representació gràfica —*e*— de graus d'obertura diferents ha estat un

---

ment de segle), es representa ortogràficament (en el topònim) com *Cravellet* a causa de la pressió de la llengua parlada, on és típica la transformació de la líquida en [r].

8. Vegeu també BOSCH, 2002 (pàg. 209-258), per a més exemples relatius a la reinterpretació de la relació que té lloc entre sons i grafemes.

dels factors que més ha determinat la fusió de /ɛ/ i /e/ en la parla col·loquial. O encara, en anglès, un signe gràfic amb representació fonètica zero és interpretat com a fonètic: *often* /'ofen/ (pronúncia original) esdevé cada cop més sovint /'often/ (Joseph, 1987: 66-67).

Ara bé, els canvis de l'hongarès i de l'anglès que acabem de veure no són ni substancials ni abruptes tal com els que aquí es plantegen pel que fa a l'alguerès. I val a dir que, en situacions de normalitat (això és, quan una llengua encara és parlada i utilitzada en contextos diversos per la majoria de la població), els canvis deguts a la pressió que pugui exercir el codi escrit són, diguem-ne, "normals", és a dir, graduals i imperceptibles. En una situació complexa com la de l'Alguer, en canvi, la vehiculació de la varietat estàndard —si no s'acompanya d'unes clares estratègies d'encoratjament de l'ús oral— es podria convertir —paradoxalment— en un problema. I ara tot seguit procurarem de fer una mica més de llum a l'entorn de la qüestió, amb l'exposició d'uns exemples concrets.

2.3. Alguns exemples explicatius

L'Alguer representa, dins el domini lingüístic català, l'àrea més isolada i marginal (Veny, 1960). Això, juntament amb les vicissituds polítiques dels últims dos segles, el contacte lingüístic entre catalanoparlants i sardòfons, i l'origen divers dels colonitzadors, han convertit l'alguerès en la varietat de català més diferenciada i més distant del domini català (vegeu Blasco, 1984: 167; Veny, 1991: 120). El cert és que fenòmens com ara la metàtesi (pobre > probe), el rotacisme (vida > [víra]), l'assimilació (pedra > perra), la despalatalització (any > /án/), etc. fan de l'alguerès una varietat ben peculiar.

La qual cosa en si no s'ha de veure, però, com un problema: és, senzillament, la manifestació de la diversificació dialectal, que és característica de totes les llengües del món. És veritat, però, que la "diversitat algueresa" es pot convertir en un obstacle —tal com hem anat veient— a l'hora de reproduir verbalment algunes representacions gràfiques (o, que ve a ser gairebé el mateix, a l'hora de representar gràficament algunes seqüències fòniques). Així, si bé es pot afirmar que l'estàndard català «permet totes, o gairebé totes, les pronúncies en les varietats dialectals, d'acord amb unes determinades regles de lectura: així, *vi* pot llegir-se [vi] o [bi] [...]; *font* pot articular-se [fɔn] o [fɔnt]; l'ortografia *colom* facilita tant la pronúncia [kolóm] com [kulóm]; etc.» (Veny, 2001: 35), també és veritat que hi ha casos molt peculiars de polimorfisme que dificulten l'adopció d'una grafia uniforme (Bibiloni, 2004: 48).

El cas alguerès és, en aquest sentit, ben significatiu. Si agafem la seqüència gràfica *codony*, per exemple, es fan evidents els problemes que podria tenir un parlant (tant si és de llengua inicial algueresa com si no) a l'hora d'interpretar-la fonèticament. En alguerès, la solució fònica del mot *codony* és [kuróm], atès que la *-d-* > *-r-* per rotacisme, la [ɲ] > [n] per despalatalització en posició final, i la *-n* > *-m* probablement a causa tant de la pressió de la vocal tònica arrodonida com per l'homonimització amb *colom* [kuróm] (Bosch, 1999: 52-3).⁹ La realització oral d'alguns (nou)parlants del mot en qüestió podria ser, en virtut de la desviació substancial del principi fonèmic, [kodón], [kəðrón], [kodóni] i/o semblants, però —suposem— difícilment podrà ser [kuróm].

Els mots *codony* i *colom* exemplifiquen perfectament el fenomen de la poligrafia dels fonemes aplicat al cas alguerès. Una mateixa seqüència fonològica (/kuróm/) es representa amb dues combinacions diferents de lletres. Ara bé, aquest tipus de desviació del principi fonèmic no és un fet exclusiu de l'alguerès. En francès, la llengua europea potser més complexa des d'aquest punt de vista, el fonema /ɛ/, per exemple, s'escriu de vint-i-quatre maneres diferents (e, è, ê, ë, etc.). I quan les desviacions del principi fonèmic tenen l'envergadura com en el cas del francès, aquestes poden arribar a falsejar la consciència mateixa que els parlants tenen de la seva llengua. Però «*afortunadamente para ellos, los franceses han aprendido el francés en su casa y por eso lo hablan tan bien*» (Mosterín, 1981: 62). Els algueresos, en canvi —i aquí és on rau la clau de la qüestió—, l'alguerès a casa (ni al carrer), ja no el parlen.

El mot *codony* que hem vist mes amunt és un cas bastant peculiar d'incongruència graficofonèmica. Tanmateix, hi ha altres exemples, no tan problemàtics però sí força significatius, de seqüències gràfiques que també podrien confondre la pronúncia algueresa. El que farem ara serà presentar, a la taula 1, un grapat de mots que posen de manifest les característiques fonètiques més significatives de l'alguerès. La taula es compon de tres columnes: a la primera es dona el mot en grafia normativa; a la segona la transcripció fonètica d'acord amb la pronúncia algueresa d'un hipotètic parlant natiu; i finalment, a la tercera, una explicació molt esquemàtica, allà on escaigui, d'algunes de les raons al darrere de les especificitats de l'alguerès. Cal avisar el lector que algunes característiques que s'esmenten no són exclusives de la varietat algueresa; això, però, no afecta el plantejament global de la qüestió que estem intentant evidenciar.

9. Aquí comentem només casos problemàtics de mots que l'alguerès comparteix amb la resta de dialectes de català, amb el benentès, però, que hi ha paraules alguereses d'origen extern (sard i italià, principalment) que mereixen un tractament a part (vegeu CORBERA, 2000: 24-25).

Taula 1

Mot	Pronúncia	Explicació
servidors	[salvi'rolts]	Conversió de <i>r</i> implosiva en <i>l</i> <i>d</i> intervocàlica > [r] per rotacisme (fenomen molt difús en alguerès)
hivern	[in'vel]	Epèntesi consonàntica <i>n</i> Pas de <i>r</i> implosiva a <i>l</i> Elisió de la nasal final
aquidrar < cridar	[aki'rra]	Pròtesi vocàlica inicial Metàtesi: (a)cridar > (a)quirdar Assimilació: <i>dr</i> > [r]
dormir	[ru'mi]	Metàtesi: dormir > dromir Assimilació: <i>dr</i> > [r]
acceptar	[atsa'ta]	
circular	[tʃirku'ra]	
lleixiu	[ʎi'jw]	Assimilació vocal-consonant: <i>e</i> àtona seguida de consonant palatal > <i>i</i>
cauen (p6PI verb <i>caure</i>)	[ʎ'kawn]	Elisió de la vocal <i>e</i> (síncope)
aigua	[ʎ'aɣwa]	
cadira	[ka'ria]	<i>d</i> intervocàlica > [r] per rotacisme dissimilació consonàntica de la <i>r</i>
hospital	[aspi'tal]	
moment	[ma'mentu]	
d'acord	[de'kolðiw]	Conversió de <i>r</i> implosiva en <i>l</i>
decid (p1PI verb <i>decidir</i>)	[di'sir]	Conversió de <i>e</i> àtona en <i>i</i> <i>d</i> intervocàlica > [r] per rotacisme ¹⁰

10. Per poder donar compte del pas de *-d* a *-r*, en aquest cas hem de fer referència a la vocal epentètica a final del mot que converteix el so oclusiu [d] en intervocàlic aproximant [ð], condició sense la qual no hi hauria rotacisme (casos semblants: *acud* —d'acudir—, *convid* —de convidar—, *fored* —de foredar—, *salud* —de saludar—, etc.).

Les peculiaritats de l'alguerès, de les quals se us ha ofert una mostra, imposen, al nostre entendre, un debat seriós a l'entorn de la normalització i, en concret, del procés de codificació. Tot seguit, presentem —de manera molt esquemàtica— dues propostes normalitzadores contraposades, les quals volen ser la base per a l'elaboració d'un nou discurs de recuperació lingüística a l'Alguer. Els nostres suggeriments s'articulen al voltant de l'assumpte que el normalitzador té fonamentalment dues opcions: aplicar —tal com s'ha fet— les normes ortogràfiques de base etimològica o bé adoptar l'ortografia fonèmica que més s'ajusti a les característiques de l'alguerès (vegeu també Corbera, 1993: 188).

També hi hauria l'opció de concebre un procés de normalització que prescindís de la codificació de l'alguerès. Aquest enfocament plantejaria el (re)establiment d'una situació de diglòssia amb bilingüisme (Fishman, 1967), en virtut de la qual l'alguerès compliria les funcions informals mentre que les formals altes les compliria l'italià. En aquest cas, per tant, la vehiculació d'un estàndard al·lòcton no es consideraria socialment necessària, i el problema quedaria resolt de manera radical. Aquest primer esborrany de proposta el deixem apuntat i el desenvoluparem en una altra ocasió, ja que la complexitat del tema ens obliga a dedicar-li l'atenció que es mereix en un article a part.

3. Propostes

En aquest apartat, doncs, suggerirem dos enfocaments amb vista a superar el problema que aquí hem plantejat. Les propostes, com ja s'ha dit, són contraposades i la nostra anàlisi ens ha de servir per engegar un nou debat sobre la codificació de l'alguerès. Som conscients que aquestes no són les úniques solucions possibles, i el debat podria fins i tot culminar en l'elaboració d'una proposta alternativa al marge de les que aquí se suggereixen (l'establiment d'una situació de diglòssia amb bilingüisme, per exemple), o bé de síntesi entre les dues.

Amb la primera proposta se suggereix l'ús d'una ortografia, basada en el principi fonèmic, que permeti, en bona mesura, una associació biunívoca entre signes gràfics i fonemes de l'alguerès col·loquial. Ens referirem a aquest enfocament amb el terme *ús de la grafia italiana* perquè, fonamentalment, es tracta de fer ús de les relacions graficofonèmiques tal com es donen en italià, amb les quals els algueresos estan més acostumats. Com veurem, aquesta proposta presenta un avantatge rellevant (la lectura fàcil), però també desavantatges importants.

La segona proposta, en canvi, recolza sobre els pressupòsits següents: l'alguerès necessita l'elaboració i la divulgació d'una varietat estàndard al·lòctona; els criteris ortogràfics han de ser els mateixos que els que s'utilitzen arreu del domini lingüístic català; a l'Alguer, però, caldrà invertir esforços considerables que incrementin les competències orals dels parlants. Caldrà engegar uns mecanismes d'interacció lingüística (entre parlants adults de llengua inicial algueresa i nouparlants) de cara a afavorir un contacte constant, i possiblement intens, amb la varietat col·loquial. En aquesta segona proposta, per tant, s'accepta la desviació del principi fonèmic, en virtut de la seva utilitat comunicativa interdialectal. La desviació del principi fonèmic, de fet, es pot justificar sempre que es donin certes circumstàncies, com ara la que Mosterín (1981: 36) anomena *restricción transdialectal*. Això és, tot i els inconvenients que concretament comporta per a la comunitat algueresa, la desviació es fa necessària des d'una perspectiva global: la comunicació escrita entre tots els membres de la comunitat lingüística catalana. Ara, tot seguit, descriurem cada proposta per separat.

3.1. Ús de la grafia italiana

L'ús de la grafia italiana per representar les tires fòniques de l'alguerès presenta un gran avantatge, però també diversos inconvenients, dels quals n'evidenciem dos. La conveniència de representar l'alguerès fent ús de la grafia italiana rau en el fet que això, en principi, facilita enormement la individuació dels fonemes darrere de les lletres que s'utilitzen per representar-los. En termes generals, el parlant disposaria d'uns grafemes que li permetrien d'arribar directament als sons de l'alguerès col·loquial amb un esforç mínim. Així, 'curóm' (< codony) s'interpretaria immediatament com a /kuróm/, 'vira' (< vida) com a /víra/, 'gialdí' (< jardí) com a /dʒaɫdí/, 'mamentu' (< moment) com a /ma'mentu/, etc.

Ara bé, a l'avantatge que acabem d'esmentar es contraposen almenys dos inconvenients. En primer lloc, l'adopció d'un sistema ortogràfic "personalitzat" fomentaria el secessionisme lingüístic, aniria en contra del principi de la unitat de la escriptura i, consegüentment, plantejaria problemes sociolingüístics diversos. Reforçaria la idea de l'alguerès com a varietat no catalana, per exemple, i dificultaria la circulació de missatges escrits de tota mena amb la resta de parlants del domini lingüístic català (vegeu Corbera, 1993: 188).

Però no només això. Cal també considerar que l'adopció de la grafia italiana solucionaria el problema només parcialment: alguns sons, especialment els

palatoalveolars en posició final absoluta de mot, no es podrien representar a causa de desajusts fonològics entre les dues varietats lingüístiques. L'italià té, per exemple, una seqüència gràfica (SC+I o E) que permet representar el so fricatiu /ʃ/ tant a l'interior com a començament de mot (*uscire* —*sortir*—, *sciare* —*esquiar*—, *scendere* —*baixar*— i *ascensore* —*ascensor*—, per exemple), però no en posició final. Com s'hauria d'escriure, per tant, la primera persona del present indicatiu del verb *conèixer*? Tant si optéssim per una forma que s'aproximi a la italiana (*conesc*), com per una de nova (*conesb*), o bé per la catalana (*conèix*) ens trobaríem davant del mateix problema: la dificultat d'identificar el so amb les lletres que intenten representar-lo, que és l'aspecte central que es tracta a l'epígraf següent.

3.2. Ús de la grafia catalana

Ja hem esmentat que la desviació del principi fonèmic es pot acceptar només si es donen certes condicions. També hem dit que una d'aquestes condicions és que a una comunitat lingüística (la catalana en el seu conjunt, en el nostre cas) no se li posin traves amb vista a la comunicació per escrit entre tots els seus membres. I, si bé, en el cas de l'Alguer, a causa del seu aïllament geogràfic i polític, no es dona interacció per escrit constant i regular amb la resta de zones catalanoparlants, també és veritat que els intercanvis (no només a nivell institucional) es fan cada cop més intensos. I això pressuposa el domini (si més no per a una part de la població) del codi escrit. En tot cas, cal veure la qüestió tant en perspectiva de futur (d'una situació d'aïllament es pot passar a una situació d'interacció) com en termes d'oportunitats individuals (dominar més d'un codi dona moltes més oportunitats que no pas dominar-ne només un). La desviació del principi fonèmic queda per tant justificada a partir de l'exigència (real o hipotètica) que la comunitat algueresa ha (hauria) de relacionar-se per escrit amb les altres comunitats catalanoparlants.

Ara bé, un cop justificada la desviació del principi fonèmic, i acceptada la grafia catalana en virtut d'això, cal encarar-se al problema de fons: la dificultat que els (nou)parlants tindrien per interpretar els signes gràfics i la possible reestructuració del sistema fonològic de l'alguerès. Així, /víra/ podria passar a /víða/; /kuróm/ (< 'codony') podria convertir-se en /kuðóni/; /kuróm/ (< 'colom') en /kolóm/; /prurá/ en /plorár/, etc. I ja hem dit que el problema és sociolingüístic. Rau en l'absència de xarxes socials catalanoparlants denses, la qual cosa es converteix en una mancança de contacte amb la varietat col·loquial per part de la majoria de (nou)parlants. És a dir, com menys familiaritat amb la parla col·loquial, més grans seran els problemes de lectura, i viceversa. Francesos i anglesos

(escolaritzats), per exemple, no tenen gaires problemes a l'hora d'interpretar els signes gràfics de les seves llengües respectives, perquè tant els uns com els altres el francès i l'anglès els senten i els parlen cada dia a casa i al carrer.

Si els algueresos decideixen, per tant, que l'única opció possible és l'adopció de la grafia catalana de base etimològica, la solució al problema ha de ser, necessàriament, sociolingüística (o, si es prefereix, social). S'hauran de (re)crear, tant com sigui possible, les condicions que facilitin el contacte entre catalanoparlants (adults) i nouparlants (joves) i que, sobretot, el contacte produeixi interaccions en català (o, si més no, més "circulació" oral de la llengua). En altres mots, el normalitzador hauria de treballar per tal de (re)construir (en part) la teranyina de les xarxes socials catalanoparlants que es va desfent. La pràctica d'ús de la llengua funcionaria així com a atenuant dels problemes causats per la desviació de l'ortografia fonèmica.

El gran repte del normalitzador serà doncs el de convertir aquest enfocament en termes pràctics. ¿Com i on es poden (re)construir les xarxes socials catalanoparlants (si bé febles) en les quals es trobin i interactuïn en alguerès nouparlants i catalanoparlants? Realment, no és una tasca gens senzilla, per bé que sí que s'entreveuen unes quantes possibilitats concretes. Aquí apuntem unes quantes propostes, amb l'esperança que es puguin elaborar més i, eventualment, realitzar concretament.

Per exemple, el normalitzador podria intervenir en les relacions de rol tal com es donen a l'interior d'associacions esportives, de grups d'escoltes, grups de lleure en general, associacions culturals, etc. Fóra qüestió de repensar les interaccions entre els adults catalanoparlants (entrenadors, educadors, etc.) i nouparlants (joves) en *clau algueresa*. I això vol dir que el nen que s'apunti a un equip de futbol, posem per cas, es trobi que el seu entrenador (i responsables de l'equip en general) interactuï amb ell en alguerès de la forma més natural i espontània.

Ara bé, aquest plantejament normalitzador presenta no pocs inconvenients pràctics. En primer lloc, cal trobar els "actors socials" catalanoparlants i, sobretot, que estiguin disposats a secundar el projecte participant-hi activament. O, senzillament, que no es deixin vèncer per les normes sociolingüístiques dominants, atès que molt sovint les normes de comportament (lingüístic) són molt més poderoses que la voluntat i/o les actituds dels parlants. Es necessitarà, per tant, també una estructura organitzativa no només de tècnics que planifiquin les activitats en el seu conjunt sinó de persones que en facin un seguiment constant de monitoratge. Tot plegat, doncs, una feina complicada però no impossible.

4. Conclusions

Al llarg de l'article el tema de la situació sociolingüística a l'Alguer s'ha encreuat amb qüestions relatives a la codificació de l'alguerès. Hem intentat posar en relació la problemàtica de les desviacions del principi fonèmic amb l'absència de xarxes socials catalanoparlants denses. I hem arribat a la conclusió que els inconvenients que poden sorgir arran dels desajusts entre sons i grafies (dificultat de la lectura, reinterpretació dels signes gràfics, modificacions de l'estructura lingüística) no són imputables només a la desviació en si, sinó que tenen lloc per falta de familiaritat amb la parla col·loquial per part dels (nou)parlants (aquells parlants que no tenen l'alguerès com a llengua inicial).

I hem dit que la comunitat lingüística algueresa viu una situació de substitució lingüística en fase molt avançada, però que també s'ha manifestat la voluntat de reinvertir el retrocés. També hem dit que la normalització a l'Alguer passa tant per la codificació com per l'extensió de l'ús de l'alguerès, tot seguint les pautes d'un procés de normalització clàssic. Ens hem cenyit a una de les fases de la codificació (la grafització) i hem afirmat que el normalitzador té al seu abast fonamentalment dues opcions: aplicar el principi de l'ortografia fonèmica (una lletra per cada fonema i un fonema per cada lletra), o bé aplicar —tal com s'ha fet— la grafia catalana i acceptar així la desviació del principi fonèmic.

Hem argumentat que l'ortografia fonèmica té el gran avantatge que permet una lectura fàcil de l'alguerès escrit, però també té el gran desavantatge que podria fomentar el secessionisme lingüístic i dificultar (si no impedir) l'intercanvi de missatges escrits amb la resta de catalanoparlants. Hem conclòs, per tant, que la grafia catalana de base etimològica, tot i els desajusts entre sons i lletres que presenta, no és totalment rebutjable, atès que es justifica en virtut de la restricció interdialectal. Això vol dir que la desviació del principi fonèmic s'accepta per la seva utilitat de cara a possibilitar la interacció per escrit entre algueresos i altres catalanoparlants.

I les deformacions fonètiques —a la base d'un procés de reestructuració fonològica— que es puguin donar ([vira] > [víða], per exemple) només es podran atenuar amb una política lingüística que posi menys èmfasi en les comunicacions institucionalitzades i més a encoratjar l'ús col·loquial. S'ha suggerit per tant de (re)crear, tant com sigui possible, les condicions que facilitin interaccions en alguerès entre catalanoparlants (adults) i nouparlants (joves). Per exemple, intervenint en les relacions de rol (entrenador-jugador, posem per cas) a l'interior d'associacions esportives, grups d'escoltes, associacions cultu-

als, etc. i repensar-les en *clau algueresa*, això és, que els adults interactuïn amb els nens en català de l'Alguer de forma natural i espontània.

Sembla evident, doncs, que, tot i els problemes d'un sistema ortogràfic no (o poc) fonèmic com el català de base etimològica, els algueresos l'hauran d'adoptar per raons d'utilitat comunicativa amb la resta de catalanoparlants. I també ens sembla evident que els inconvenients es poden atenuar a partir d'una política lingüística que privilegiï les comunicacions individualitzades respecte de les institucionalitzades. Perquè, com més familiaritat hi hagi amb la llengua parlada, menys deformacions fonètiques es produiran. I com menys deformacions fonètiques es produeixin, menys es corre el perill de canvis estructurals en la varietat col·loquial d'alguerès.

Bibliografia

- ARACIL, Lluís V. (1982). *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana.
- BASTARDAS I BOADA, Albert (1988). «La normalització lingüística: l'extensió de l'ús» [187-210], a: BASTARDAS, Albert i SOLER, Josep (eds.) *Sociolingüística i llengua catalana*. Barcelona: Empúries.
- (1991). «Comportament lingüístic i canvi social» [41-63], a: MARTÍ I CASTELL, Joan (ed.) *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*. Barcelona: Columna.
- (1993). «Llengua catalana i futur: notes des d'una perspectiva eco-sistèmica» [81-93]. *Revista de Llengua i Dret* 19. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- (1996). *Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Edicions Proa.
- BIBILONI, Gabriel (2004). *Llengua estàndard i variació lingüística* (2a ed.). València: 3 i 4.
- BLASCO I FERRER, Eduardo (1984). «Il dialetto catalano di Alghero» [167-170], a: CARBONELL, Jordi i MANCONI Francesco (eds.) *I catalani in Sardegna*. Cinisello Balsamo: Silvana.
- BOSCH I RODOREDÀ, Andreu (1999). *Els noms de la fruita a l'Alguer. Edició dels registres d'estimes de fruita de la "Barracelleria" (1783-1829)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2001). «L'ensenyament del català a l'Alguer i la qüestió del model de llengua» [55-64], a: IEC *Jornades de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a l'Alguer*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (2002). *El català de l'Alguer*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BRIGHT, William (1964). «Social Dialect

Enrico Chessa

and Language History» [469-472], a: HYMES, Dell (ed.) *Language in Culture and Society*. London: Harper & Row.

CHESSA, Enrico (2003). *La llengua interrompuda: Transmissió intergeneracional i futur del català a l'Alguer*. Càller: Arxius de Tradicions.

— (2007a). *Enquesta sobre els usos lingüístics a l'Alguer: Llengua i societat a l'Alguer en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Publicacions de la Generalitat de Catalunya.

— (2007b). «La llengua fora de la llar», a: QUEROL, Ernest et al. *Llengua i societat als territoris de parla catalana als inicis del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, La Franja, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Publicacions de la Generalitat de Catalunya.

— (2008). «Dialect contact, koinéisation, and new dialect formation on the north-western coast of Sardinia» [16-26], a: NIKOLAEV, Alexander i NIEMI, Jussi (eds.) *Two or more languages: Proceedings from the 9th Nordic Conference on Bilingualism, August 10-11, 2006, Joensuu*. Studies in Languages, vol. 43. Joensuu: University of Joensuu.

CORBERA I POU, Jaume (1993). «“Normativisation” et “normalisation” des petites communautés linguistiques» [187-189], a: DEVETAK, S., FLERE, S. i SEEWANN, G. (eds.) *Kleine Nationen und Ethische Minderheiten im Umbruch Europas*. Munic: Slavica Verlag Dr. Anton Kovac.

— (2000). *Caracterització del lèxic alguerès*. Palma: Universitat de les Illes Balears.

— (2003). «L'alguerès, un dialecte de frontiera du catalan» [321-341], *Revue de Linguistique Romane*, tom 67, núm. 267-268.

FISHER, John L. (1964) «Social Influences on the Choice of a Linguistic Variant» [483-488], a: HYMES, Dell (ed.) *Language in Culture and Society*. London: Harper & Row.

FISHMAN, Joshua A. (1967). «Bilingualism With and Without Diglossia; Diglossia With and Without Bilingualism» [29-38], *Journal of Social Issues* 23 (2).

HAUGEN, Einar (1953a). *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behavior*, vol. 1.

— (1953b). *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behavior*, vol. 2.

— (1959). «Planning for a Standard Language in Modern Norway» [8-21], *Anthropological Linguistics*, vol. 1, núm. 3.

— (1966a). «Linguistics and Language Planning» [50-71], a: BRIGHT, William (ed.), *Sociolinguistics: Proceedings of the UCLA Sociolinguistics Conference, 1964*. The Hague: Mouton & Co.

— (1966b). *Language Conflict and Language Planning: The Case of Modern Norwegian*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

- (1972). «Dialect, Language, Nation» [97-111], a: PRIDE, J. B. i HOLMES, Janet (eds.) *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin Books.
- (1983). «The Implementation of Corpus Planning: Theory and Practice» [269-289], a: COBARRUBIAS, Juan i FISHMAN, Joshua A. (eds.) *Progress in Language Planning: International Perspectives*. Amsterdam: Mouton Publishers.
- HOFFMANN, Charlotte (1991). *An Introduction to Bilingualism*. London: Longman.
- IEC (2003). *El català de l'Alguer: Un model d'àmbit restringit*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- JOSEPH, John Earl (1987). *Eloquence and Power: The Rise of Language Standards and Standard Languages*. New York: Basil Blackwell.
- LABOV, William (1966). *The Social Stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied Linguistics.
- (1978). *Sociolinguistic Patterns*. Oxford: Basil Blackwell.
- MILROY, Lesley (1980). *Language and Social Networks*. Oxford: Basil Blackwell.
- (1987). *Observing and Analysing Natural Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- MILROY, James i MILROY, Lesley (1997). «Network Structure and Linguistic Change» [199-211], a: COUPLAND, Nikolas i JAWORSKI, Adam (eds.) *Sociolinguistics: a Reader and Coursebook*. London: Macmillan Press.
- MOLLÀ, Toni i VIANA, Amadeu (1991). *Curs de sociolingüística 3*. Alzira: Edicions Bromera.
- MONTOYA, Brauli (2006). *Normalització i estandardització*. Alzira: Edicions Bromera.
- MOSTERÍN, Jesús (1981). *La ortografía fonémica del español*. Madrid: Alianza Editorial.
- PENNY, Ralph (2000). *Variation and Change in Spanish*. Cambridge: Cambridge University Press.
- QUEROL, Ernest et al. (2007). *Llengua i societat als territoris de parla catalana als inicis del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, La Franja, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Publicacions de la Generalitat de Catalunya.
- SCALA, Luca (2003). *Català de l'Alguer: Criteris de llengua escrita*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- TRUDGILL, Peter (1974). *The Social Differentiation of English in Norwich*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VENY, Joan. 1960. «Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes: concordancias léxicas (II)» [117-202], *Revista de Filología Española*, tom XLIII.
- (1991). *Els parlars catalans* (9a ed.). Palma de Mallorca: Moll.

Enrico Chessa

— (2001). *Llengua històrica i llengua estàndard*. València: Universitat de València.

WEINREICH, Uriel (1953). *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York: Linguistic Circle of New York.

WINFORD, Donald (2003). *An Introduction to Contact Linguistics*. Oxford: Blackwell.

Resumen

Normalización, codificación y complejidad sociolingüística. Oralidad y escritura en L'Alguer: una relación difícil

Enrico Chessa

El alguerés es, por razones de carácter diferente, la variedad más distante y diferenciada dentro del dominio lingüístico catalán. Desde un punto de vista estrictamente fonético, fenómenos como la metátesis (pobre > probe), el rotacismo (vida > [víra]), la asimilación (pedra > perra), la despalatalización (any > [án]), etc. hacen del alguerés un dialecto del catalán muy peculiar. Por otra parte, los datos sociolingüísticos más recientes nos informan de un proceso de sustitución lingüística en fase muy avanzada. El catalán ya ha dejado de transmitirse de padres a hijos, el italiano es la variedad dominante en casi todos los contextos comunicativos, y, consiguientemente, las competencias (entre las generaciones más jóvenes) son mínimas o, en muchos casos, nulas.

El planificador, a la hora de poner en marcha un proceso de normalización lingüística en L'Alguer, debe tener en la justa consideración las dos cuestiones mencionadas, so pena del fracaso —total o parcial— del proceso. Y eso quiere decir que la consecución de la *plena* recuperación del alguerés no se podrá realizar si no se planifica en función de las condiciones sociolingüísticas existentes.

Con este artículo nos planteamos, por lo

tanto, la necesidad de elaborar estrategias normalizadoras que no prescindan de un análisis atento del contexto. Nos ceñimos a un aspecto muy puntual del proceso de normalización —la codificación—, poniendo de manifiesto las repercusiones que la escritura puede tener en el habla coloquial. Es decir, los nuevos hablantes (los hablantes que no tienen el alguerés como lengua inicial) podrían tener dificultades para reconocer los numerosos desajustes que se dan entre sonidos y grafía normativa, a causa de la poca familiaridad con la variedad oral. Así, el sistema fonológico del alguerés corre el riesgo de ser alterado por la presión que el sistema ortográfico ejerce sobre la lengua hablada, allí donde los grafemas normativos no se ajusten plenamente a los fonemas del habla coloquial. Las peculiaridades lingüísticas y sociolingüísticas del alguerés imponen, por lo tanto, un nuevo discurso en torno a la normalización y, en concreto, del proceso de codificación. Aquí, se intenta volver a iniciar el debate a partir de dos propuestas normalizadoras contrapuestas: 1) aplicar las normas ortográficas catalanas o bien 2) adoptar una ortografía fonémica que se ajuste más a las características del alguerés.

Palabras clave: codificación del alguerés; principio fonémico (intradialectal) *vs.* principio etimológico (interdialectal); alfabetización; ecosociolingüística.

Abstract

Standardization, Codification and Sociolinguistic Complexity: Orality and Writing in Alghero – a Difficult Relationship

Enrico Chessa

For a variety of reasons, Alguerès is the most distant and differentiated of the variants of Catalan. From a strictly phonetic point of view, phenomena such as metathesis (pobre > probe), rhotacism (vida > [víra]), assimilation (pedra > perra), depalatalization (any > [án]), etc. make Alguerès quite a peculiar Catalan dialect. On the other hand, more recent sociolinguistic data indicate that a very advanced process of language substitution is underway. Catalan has stopped being transmitted from parents to children, Italian is the dominant variant in practically all communicative contexts, and consequently, language competence among the younger generations is minimal or, in many cases, non-existent.

When implementing a process of language standardization in Alghero, planners must give proper consideration to the two issues just mentioned. If not, the result could be a partial or total failure. This means that it will be impossible to bring about a complete revival of Alguerès if the planning is not based on existing sociolinguistic conditions.

In writing this article, therefore, we draw attention to the need to come up with standardization strategies that will not dispense

with an attentive analysis of the context.. We limit ourselves to a very specific aspect of the standardization process – codification – while at the same time underscoring the repercussions that writing can have for colloquial speech. That is to say, new speakers (speakers whose first language is not Alguerès), might have difficulties in recognizing the numerous misalignments that come about between sounds and normative spelling, because of their limited familiarity with the oral variant. In this way, the Alguerès phonologic system runs the risk of being altered by the pressure that the spelling system exercises over the spoken language, in the areas where normative graphemes do not fully correspond to phonemes in colloquial speech.

In view of the above, the linguistic and sociolinguistic peculiarities of Alguerès impose a new discourse on the area of standardization and, specifically, on the process of codification. Here, our intention has been to launch the debate from two counterposed proposals for standardization: 1) apply Catalan standards of spelling; 2) adopt a phonemic spelling system that would be in greater alignment with the characteristics of Alguerès.

Key words: codification of Alguerès; phonemic (intradialectal) principle vs. etymological (interdialectal) principle; alphabetization; ecosociolinguistics).